

KRÓTKA HISTORIA SYMBOLI NARODOWYCH

Każde państwo ma swoje własne symbole, które podkreślają jego suwerenność. W Polsce symbolami państwowymi są: godło – wizerunek Orła Białego, flaga biało-czerwona i hymn – Mazurek Dąbrowskiego. Symbole te rozpoznawalne są wszędzie i przez wszystkich – małych i dużych. Każdy z nich ma długą historię, sięgającą nawet czasów piastowskich. Świadczy to o przywiązaniu Polaków do narodowych tradycji.

GODŁO

Herbem Rzeczypospolitej Polskiej jest Orzeł Biały w koronie w czerwonym polu tarczy. Orzeł jako symbol był i nadal jest wykorzystywany przez wiele narodów. Już w czasach starożytnych Babilończycy, Persowie czy Hindusi z wizerunkiem tego ptaka

utożsamiali najwyższą boskość. W mitologii greckiej i rzymskiej orzeł stanowił symbol geniuszu, wielkości i majestatu. W starożytnym Rzymie był znakiem legionów cesarskich. W czasach średniowiecznych potęg państwowych używali go jako symbolu swej władzy książęta ruscy, serbscy i niderlandzcy, później także niemieccy i moskiewscy cesarze.

Początki tego znaku wiązano z legendarnym twórcą państwa Lechem. Według legendy założył on swoją stolicę w Gnieźnie, w miejscu, gdzie było dużo orlich gniazd. Na pamiątkę tego wydarzenia Lech miał umieścić orła w swoim herbie. Tyle legenda. W świetle źródeł historycznych początki Orła Białego nie są jednak tak barwne.

Po raz pierwszy w polskiej historii rysunek ptaka pojawił się na denarach Bolesława Chrobrego. W owym czasie był jeszcze bez korony. Malowany na czerwonych tarczach już wtedy towarzyszył wielu uroczystościom organizowanym z okazji doniosłych wydarzeń w życiu dworu i wojska.

Heraldyczny znak Orła Białego z koroną na czerwonym polu tarczy pojawił się po raz pierwszy podczas ceremonii koronacyjnej władcy Wielkopolski Przemysła II 25 czerwca 1295 roku w Gnieźnie. Przemysław II sprawił sobie pieczęć, na której widniał wielki Orzeł Biały w koronie z obiegającym wokół napisem „Bóg przywrócił Polakom zwycięskie znaki”. W ten sposób Orzeł Biały stał się herbem Królestwa Polskiego, przyjmowanym kolejno przez wszystkich królów polskich. Przyozdabiano nim szaty królewskie, broń osobistą i chorągwie. Postać orła widniała na insygniach władców z dynastii Piastów (także podczas rozbięcia dzielnicowego), Jagiellonów, Wazów i kolejnych królów elekcyjnych. Godło eksponowano podczas ceremonii koronacyjnych, elekcji królów, przyjazdów dostojników zaprzyjaźnionych państw, zawierania traktatów pokojowych, obrad sejmowych, orszaków weselnych i pogrzebów. Orzeł był obecny także na polu walki.

Od czasów Władysława Jagiełły Orzeł Biały zespolił się z herbem Wielkiego Księstwa Litewskiego – Pogonią (w czerwonym polu rycerz zbrojny na koniu, z tarczą błękitną, na której krzyż podwójny złoty) – na znak unii łączącej Koronę i Litwę. Umieszczone na jednej tarczy godła Orła i Pogoni stały się herbem Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

W ciągu wieków zmieniał się oczywiście sposób malowania orła, niezmienna jednak pozostawała symboliczna treść tego znaku. Orzeł Biały w koronie symbolizował państwo polskie, króla, który je uosabiał, oraz naród polski. Symbolizował siłę, potęgę i majestąt. Biel orła oznaczała dobro, czerwień pola, w którym umieszczano jego wizerunek, dostojność.

W wyniku trzeciego rozbioru kraju w 1795 roku Orzeł Biały skazany został na niebyt. Zastąpiły go symbole obcych monarchii – czarne dwugłowe orły cesarskiej Austrii i Rosji oraz jednogłowy Prus. Orzeł Biały znalazł się w cieniu trzech czarnych ptaków. Jednak w świadomości narodu białopiór orzeł w koronie utrwalił się jako znak Polaków. Orzeł Biały, jako znak oficjalnie zakazany, stawał się symbolem najżywszych uczuć patriotycznych. Przypominał świetność państwa i ucieleśniał marzenia o wolności. Nic dziwnego, że towarzyszył wszystkim powstaniom narodowym.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku odrodzone państwo polskie przyjęło za swe godło orła w koronie.

W czasie II wojny światowej Polska znowu znikła z politycznej mapy Europy. Raz jeszcze Orzeł Biały został zakazany przez okupantów. Pozostał jednak symbolem używanym przez rząd Polski na uchodźstwie. Noszono go w Wojsku Polskim na Zachodzie i Wschodzie (tu w innym kształcie i bez korony), w kraju zaś w armii Polskiego Państwa Podziemnego. Był symbolem walki o wolną Polskę.

Po II wojnie światowej – w 1948 roku – orzeł stracił koronę. Pamięć Orła Białego w koronie była jednak żywa w polskim społeczeństwie. Orła w koronie nadal używały władze Rzeczypospolitej na obczyźnie. Przywoływali go też często opozycjoniści i przeciwnicy PRL-u. W wyniku przemian politycznych i ustrojowych w roku 1990 Orzeł Biały w koronie powrócił jako symbol narodowy. W myśl ustawy z 9 lutego 1990 roku „godłem Rzeczypospolitej Polskiej staje się wizerunek Orła Białego ze złotą koroną na głowie zwróconej w prawo, z rozwiniętymi skrzydłami, z dziobem i szponami złotymi, umieszczony w czerwonym polu tarczy”.

FLAGA

Na fladze barwy narodowe obecne są w postaci dwóch pasów równej szerokości, z których górny jest biały, a dolny czerwony. Są to barwy pochodne od herbu państwa. Pas górny oznacza Orła Białego, pas dolny pole tarczy herbowej. W przeszłości kolejność barw była różna, używano zarówno flag biało-czerwonych jak i czerwono-białych.

Biel i czerwień są od 1831 roku naszymi barwami narodowymi. Mają one jednak dużo starsze korzenie. Sięgają średniowiecza – już w XIII wieku biały orzeł umieszczony został przez księżęta piastowskie w czerwonym polu tarczy herbowej. Od tej pory zmieniającemu się stale wizerunkowi orła zawsze towarzyszyły biel i czerwień. Z czasem kolory te uzyskały samodzielne znaczenie w symbolice narodowej. Zaczęły się one pojawiać na tarczach i chorągwiach rycerskich, proporcach husarskich i sztandarach wojskowych. W pierwszej połowie XVIII wieku do umundurowania

wojskowego wprowadzone zostały białe kokardy, symbolizujące przynależność państwową wojska. W chwili wybuchu powstania listopadowego zmieniono barwę kokardy wojskowej na biało-czerwoną. Biel oznaczać miała dobro i czystość dążeń narodu polskiego, czerwień – dostojność, majestat i potęgę władców polskich. Odtąd barwy biało-czerwone uznane zostały za barwy narodowe.

Jak wszystkie inne polskie symbole narodowe, również barwy – biel i czerwień – były w czasach zaborów tępięte przez rosyjskie, austriackie i pruskie władze. Przetrwały jednak na emigracji, wracały podczas wszystkich narodowych manifestacji na polskich ziemiach. W czasie II wojny światowej pojawiały się na ulicach Warszawy i innych miast polskich w dniach świąt narodowych. Krzepiły serca, budziły nadzieję, były wyzwaniem rzuconym wrogowi. Biało-czerwonymi flagami znaczyli swój szlak bojowy żołnierze na wszystkich frontach wojny. Dlatego barwy biało-czerwone są jedną z największych narodowych wartości. Konstytucja z 1997 roku określa, że barwy te są barwami państwowymi Rzeczypospolitej Polskiej.

Pieśń Legionów Polskich w Włoszech
Jeszcze Polska nie zginęła,
kiedy my żyjemy.
Co nam obca moc wyrządziła,
śmiało odbijemy.
Marsz marsz! Dębinki
do polski ziemi wróć!
ze swym prawodawcą
stężym się narodem.

HYMN POLSKI

Melodię i słowa „Mazurka Dąbrowskiego” znamy wszyscy. Od najmłodszych lat przywykliśmy do tego, że pieśń tę śpiewa się zawsze w chwilach ważnych i uroczystych. Napisał ją Józef Wybicki w Reggio Emilia we Włoszech w lipcu 1797 roku z myślą o żołnierzach walczących na ziemi włoskiej pod dowództwem generała Jana Henryka Dąbrowskiego. „Pieśń Legionów Polskich we Włoszech” – taki był pierwotny tytuł hymnu Polski – śpiewana była na melodię mazura ludowego z Podlasia. Dzisiaj pieśń ta nazywana jest Mazurkiem Dąbrowskiego – od melodii – lub „Jeszcze Polska nie zginęła” – od pierwszych słów utworu. „Mazurek Dąbrowskiego” stał się inspiracją dla innych narodów słowiańskich. Nie tylko melodie hymnów narodów: chorwackiego, ukraińskiego, serbskiego i słoweńskiego są podobne do polskiego mazura, ale także rozpoczynają się niemal identycznie – „Jeszcze Chorwacja nie przepadła...”, „Jeszcze nie umarła Ukraina...”, „Hej, Słoweńcy, jeszcze nasza słoweńska mowa żyje...”.

„Mazurek Dąbrowskiego” powstał w najbardziej dramatycznym okresie naszej historii. Upadek powstania kościuszkowskiego, III rozbiór Polski, emigracja wielu tysięcy Polaków – to wszystko przynębiało i przerażało. Nowa pieśń szybko przedarła się przez graniczne kordony, od razu zyskując w kraju znaczną popularność. Podczas tej wędrówki tekst ulegał drobnym zmianom. Było to wynikiem bądź niedokładnego – ustnego tylko – przekazu, bądź życzeń i nowych nadziei Polaków żyjących pod zaborami.

Z chwilą wybuchu powstania listopadowego „Mazurek...” zaczął być powszechnie uważany za hymn narodowy. Później zawsze już towarzyszył Polakom. Wyrwał się z piersi powstańców 1863 roku. W XX wieku z jego melodią szli do boju powstańcy wielkopolscy i śląscy. Brzmiał na wszystkich frontach II wojny światowej – wszędzie tam, gdzie walczyli polscy żołnierze. Zagrzewał do boju, wzbudzał nadzieje.

Obecny tekst hymnu i jego zapis nutowy został zatwierdzony ustawą sejmową o godle, barwach i hymnie z 31 stycznia 1980 roku.

Pieśń Józefa Wybickiego już od ponad dwustu lat jednoczy naród polski tak w trudnych, jak i radosnych dla kraju chwilach. Melodia „Mazurka...” rozbrzmiewa podczas międzynarodowych spotkań, w których uczestniczą przedstawiciele Polski, towarzyszy także polskim sportowcom. Łączy Polaków rozproszonych po całym świecie.

Prof. Stefan Kuczyński
Opracowanie i skróty: Sylwia Żmijewska